

kutatást végezni nem tudtunk. A bolygatottság ellenére összesen 43 objektumot tártunk fel. Az Árpád-kori objektumok között kell megemlítenünk több tárolóvermet, melyekből szép számmal gyűjtöttünk kerámiát, többek között fenékbélyeggel ellátott edénytöredékeket. Szintén az Árpád-korba sorolható egy külső kemence, a hozzá kapcsolódó munkagödörrel.

A késő középkori-kora újkori jelenségek között kiemelkedő két földbe mélyített épület. Az egyik egy megközelítően É-D-i tengelyű, ívelt falú pince, D-i vége folyosószerű folytatásban, ívesen végződött. Betöltésében vastag, 30–40 cm-es agyagrétegek váltakoztak vékony barna humuszos agyagrétegekkel, a pincének ez a része eredetileg egészen földbe vájt lehetett. Északi részében lépcsőszerűen kialakított lejáratot dokumentáltunk, mely egy Árpád-kori vermet vágott. Az objektum fala mentén szabályos távolságokban jelentkeztek cölöplyukak, ill. a gádorszerű lejárát oszlopainak nyomai. Az objektum betöltéséből késő középkori, a felső rétegekből 16–17. századi és a bolygatás miatt jelenkori leletanyagot gyűjtöttünk.

A másik nagyobb késő középkori objektum felső körvonalában kerek, teljes mélységében (250 cm) szögletes, a sarkokban négy oldalfalba vájt oszlop nyomával. Az objektum lépcsőzetes lejárata K felé néz, itt a közművek miatt a teljes lejáratot nem tudtuk dokumentálni. Az objektum betöltésében két, jól elkülöníthető átégett réteget figyeltünk meg, a felsőből egy Zsigmond-kori bronzszeton került elő. Az objektumból nagy mennyiségű állatcsontot és kerámialeletet gyűjtöttünk.

A leletanyag a szécsényi Kubinyi Ferenc Múzeumba került.

Munkatársak: Soós Virág és Zandler Krisztián régészek.

GUBA SZILVIA

523. Szigetszentmiklós, Dunára-dűlő (KÖH 43138)

(Pest megye) Ó, B, Á, Kk

2009 májusától októberéig az M0 autót D-i nyomvonalán, Halásztelek és Szigetszentmiklós határában végeztünk megelőző régészeti feltárást az M0 PM-10 jelű lelőhelyen.

A terület két részre osztható. Az É-i, Dunához közelebb eső területen részben őskori tárológödrök és késő középkori beásások, ill. árkok kerültek elő, melyeket mezőgazdasági munkák bolygattak meg. Az É-i terület D-i felében inkább középkori objektumokat találtunk. A két Árpád-kori földbe mélyített ház alja tapasztott volt, kemencéjében kváderkövek és a malomkő töredékei kerültek elő. A házból nagyobb mennyiségű csigavonal-díszes kerámia is napvilágot látott.

Ezenkívül 47 sírból álló késő középkori temetőrészletet tártunk fel. A sírok nagyobb részében koporsószeget találtunk, néhány alkalommal a koporsó famaradványait is megtaláltuk. A csontvázakon az egykori viselet maradványai is dokumentálhatók voltak: párta, különböző

bronz ruhadíszek, ill. egy esetben bronzgyűrű is. A sírok mélysége 1–1,5 m volt, legtöbb esetben nyújtott helyzetben, mellkasra tett kézzel temették el halottaikat. Számottevő a csecsemő- ill. a gyermeksír.

A terület D-i, a sziget belseje felé eső részén, szondázó feltárást végeztünk, amely során főként bronzkori objektumok kerültek elő.

Munkatársak: Jóri Tünde, Merkl Máté régészhallgatók, Bernáth István ásatási technikus.

TEREI GYÖRGY

524. Szigetszentmiklós, Üdülősor (KÖH 33363)

(Pest megye) B, LT, Á

2009. május 18. és szeptember 9. között folytattuk az M5 autópálya PM-5–9 jelű lelőhelyeinek 2008-ban megkezdett szondázó feltárást (090/68, 0162/31, 0165/58 hrsz.).

A 005. lelőhelyen a Dunától távolabb, a településtől mintegy 350 m-re (KÖH 32102), a kora bronzkori Harangedény Csepel-csoport (Kr. e. 2600/2500–2000/1900) népcsoportjának 118 sírja került napvilágra. Többségük urnás és szórt hamvasztásos, egy pedig zsugorított csontvázas volt. Jellemző melléketek: urnák, borítótálak, korsók, csuprok, bögrék, harangedények, tálak, török, csuklóvédő lemezek.

A területen elszórtan kora bronzkori és kelta telep-jelenségek is előkerültek.

A PM-7-es lelőhely K-i felében néhány szétszántott kora bronzkori sír került elő, amelyeket a nagyrévi kultúrához lehet sorolni.

Középkori maradványok az 5., 6., és a 7-8. lelőhelyen kerültek elő. Az egész területen megtalálható árkok és gödrök mellett, a 6. és a 7. lelőhelyen egy-egy, a Dunával párhuzamos kisebb dombháton (időszakos sziget) csoportokban veremházakat, kemencéket, tárolóvermeket, valamint árkokat bontottunk ki. A településrészlet a 12–13. századra keltezhető; az írott forrásokból ismert Szöllős faluval azonosítható, melynek első ismert említése IV. Béla 1246-os adományozó oklevelében található, amely leírja a szintén a Csepel-szigeten fekvő Háros falu határát.

A PM-9 lelőhely (KÖH 33362) a szondázások során negatívnak bizonyult.

HORVÁTH M. ATTILA – ENDRÓDI ANNA – KOVÁCS ESZTER

525. Szigetújfalu, Ercsi-rév, Duna-meder (KÖH 62564)

(Pest megye) B, Ró, Kú

2009. június 10-én szonaras felderítést végeztünk Ercsi és Szigetújfalu határában a lelőhely pontos helyének, kiterjedésének megállapítására. A felderítés során megállapítottuk, hogy a partra merőlegesen két helyen is falszerű jelenség húzódik, melyek közül a D-i jelenség végében a parttal párhuzamosan nagyméretű, szögletes tömbök, a tömbök között falomladéokra emlékeztető jelek látszódtak.

A LIMES Projekt keretében végzett második szemlére december 3-án került sor. Kihasználva a folyó alacsony vízállását, a partot, ill. a szárazra került medret is bejártuk, valamint egy merülést hajtottunk végre a szonárral azonosított jelenségnél.

A part mentén 150 m hosszan mészkődarabokat láttunk, ezek között több megmunkált példány is volt. A térségben a partvédelmi kövezést szürke színű bazaltból építik, ezért a sárgás tömbök jól elkülöníthetők. A terület É-i végénél a kövek inkább a vízben voltak, a D-i oldalon viszont egy jól kivehető sávban a parton. A GPS-el bemért kövek egy vonalban voltak, amely egy 10–15 fokos szöveget zár be a mai mederrel. A terület középső részén egy szétterülő omladék található. Ennek közepén két faltömb látszik. A tömbök 2,1–2,2 m szélesek, É-i oldaluk felé megdőltek, a partra nem teljesen merőlegesek, hanem D-i irányban 10–15 fokot zárnak be. Világosan kivehető, hogy ugyanannak a falnak a részei, amelyet a víz alá mosott, majd ennek következtében részben leomlott. A víz alatt ennek a falnak a meghosszabbításában további falmaradványokat találtunk. A faltömbök együttes hossza 14–15 m. A fal víz alatti végénél derékszögben elfordul, és 3 m hosszan folytatódik É felé. A víz ezt a szakaszt is alámosta. A területet a víz alatt is omladék borítja. A falcsontok javarészt az egykori fal alapozásai lehetnek (mint pl. Dunafalvánál).

A fal D-i síkja a víz felőli faltömbnél három kősor magasságban látszik. Az alsó sorban 45 fokban döntött kőlapok látszódtak, ez az opus spicatum technikára is jellemző. A második sorban a lapos kövek vízszintesen helyezkedtek el, mintegy kiegyenlítették az alattuk lévő sort. A felső kősorban a fal síkjában nagyobb méretű tömböket raktak. A kőtömbök külső síkja nem volt gondosan lefaragva, inkább csak a kő természetesen sík oldalát rakták kifelé. A fal keresztmetszetében azt láttuk, hogy a nagyobb tömböket a fal szélére rakták, a fal belső része szabálytalan, kisebb méretű kövekből, ill. sárgás színű, kemény kötőanyagból állt. A kötőanyagban egy helyen finoman iszapolt, kb. 4 cm vastag téglátöredékét figyeltük meg.

Az omladék között számos kerámiatöredéket is találtunk. Ezek túlnyomó többsége bronzkori. Néhány tenyérnyi oldaltöredék mellett egy kihajló fazékperemet, három aljtöredéket, egy párhuzamos bekarcolásokkal sugarasan díszített oldaltöredéket, egy körívesen kanellúrázott oldaltöredéket találtunk. Többségük durva felületű, vastag, rétegesen égett falú, apró mészkődarabokkal soványított. A díszített kerámia ennél finomabb kialakítású, a töredékek élei nincsenek lekopva. Az őskori település mintegy 200 m hosszan jelentkezett a part mentén.

A római korból mindössze egy szürke házikerámia alj- és oldaltöredékét gyűjtöttük. A belső oldalon látszik a korongolás nyoma. A szürke agyag külső és belső oldalán apró csillámszemcsék látszanak. A kerámia mellett egy finoman iszapolt téglatöredéket is találtunk, amely római építőanyagból származik. Egy hasonló töredéket a fal anyagában is láttunk.

A középkorból nincs leletünk. A korai újkort egy galléros, kihajló fazékperem képviseli, belső oldalán vékony, halványsárga mázzal.

A lelőhely már a 19. sz. végén felbukkan Pesty Frigyes helynévtárában, mint 12. századi alapítású kolostor, amelyet a tatárjárás után újra alapítottak.³⁷ Az adatközlő a Duna-parti romokat a kolostorral azonosította, de régészetileg értelmezhető megfigyelést nem rögzített. Rómer Flóris XIV. Jegyzőkönyvében vázlatrajzot készített a révháznál a bal parton található romokról. Leírja, hogy római cserepeket, néhány téglát és „fekete vastag cserepet” talált. Az utóbbi az általunk is gyűjtött őskori anyagra vonatkozhat. A XXII. Jegyzőkönyvben részletesebb rajzot is közölt.³⁸ Ezen látszik a fal tömbökre szakadt szerkezete. A D-i fal, ill. a Duna felőli falak hasonlítanak a megfigyeléseinkre, továbbá a szonárképre. Mivel a folyó az elmúlt több, mint 100 évben tovább mosta a partot, a tömbök aprózódtak, részben eltemetődtek.

Entz Géza 1954-ben végzett helyszíni szemlét.³⁹ Megfigyeléseit és levéltári gyűjtéseit a Művészettörténeti Értesítőben publikálta. Ebből megtudjuk, hogy a mára a Csepel-szigettel összeolvadt Újfalusi-szigeten Lazius 1556-as, Rosenfelt 1728-as és Kneidinger 1767–69-es térképén templomként megnevezett romot ábrázolnak. Bél Mátyás 1738-ban még részben álló templomot látott, falfestéssel. Entz a középkori lelőhelyet a révház, erdészház, kertészlak területére lokalizálta. Közli továbbá, hogy a kolostor helyén Árpád-kori és középkori cserepek tömegével találhatóak.

Ercsi bencés monostorát 1236-ban említik először, de későbbi utalás szerint már 1186-ban részben állnia kellett. A tatárjárás után ciszterci kolostor lett. A hanyattatott sorsú épületet 1738 után kőbányának használták, elhordták. Köveit részben Ercsi épületeiben találták meg.

Kralovánszky Alán 1961. október 23-án végzett helyszíni szemlét a lelőhelyen.⁴⁰ Jelentése szerint a réválomáznál a parton faragott kövek (köztük egyértelműen középkoriak) látszóttak, a magasabb parton pedig embercsontok találhatóak. A kolostortól 50 m-re késő bronzkori–kora vaskori telepjelenségeket figyelt meg. A középkori faragványokat elszállították.

A fenti adatokból, ill. a mi terepi megfigyeléseinkből arra következtetünk, hogy a rév térségében legalább kettő lelőhely található. Az első azon a dombon, amelyen a révház is áll. Ez lenne a középkori kolostor, amelyre az írásos források utalnak. Egy másik lelőhely ettől É-ra található. Itt az őskori települést római

37 Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. Pest-Pilis-Solt vármegye és kiegészítések. (Szentendre, 1984)

38 Rómer Flóris XIV. Jegyzőkönyv 19–20. lap, XXII. Jegyzőkönyv 126. lap.

39 ENTZ G.: Az ercsi bencés monostor. Művészettörténeti Értesítő 1965, 241–246.

40 KRALOVÁNSZKY A.: Jelentés ercsi leletmentésről. MNM XVIII. 488/1961.

kori építkezés bolygatta meg. A rómaiak nagyméretű kőépülete egyértelműen dunai orientációjú. Vastag falalpozása arra utal, hogy magas falakat építettek rá, talán katonai céllal. A Duna mentén hosszan elnyúló építkezés megfelel egy kikötőerőd elhelyezkedésének. Sokat mond a mai révhely közelsége is. A két lelőhely elkülönítését indokolja, hogy a középkori lelőhelyen sem őskort, sem római kort nem említenek, a római lelőhelyen viszont az őskoron kívül más korszak nem igazolható.

TÓTH JÁNOS ATTILA

526. Szirmabesenyő, Király-alatt-dűlő
(Hegy-alatti-földek)
(KÖH 52684)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, V, N

A Herman Ottó Múzeum munkatársai 2009. február 9-én régészeti helyszíni szemlét és terepbejárást végeztek a Szirmabesenyő nagyközséghez tartozó Király-alatt-dűlő területén (0133/1 hrsz).

Az érintett terület DNy-i sarkában közelebről meg nem határozható őskori kerámia került elő. Mivel a domborzati viszonyok miatt feltételezhető volt, hogy a régészeti lelőhely területe túlnyúlik a vizsgálandó részekben, ezért a DNy felé 20 m-re található kb. 120 m széles (K-Ny) és 200 m (É-D) hosszú szántóföldet is bejártuk. A friss szántásban kora bronzkori, kora vaskori, késő vaskori és népvándorlás kori kerámiatöredékeket találtunk. Ezek és a domborzat jellegzetességei alapján egy 425×280 m nagyságú területet határoltunk le, mint valószínűsíthető régészeti lelőhelyet. A lehatárolt terület É-i része a Király-hegy D-i lejtőjére fut fel mintegy 20 m relatív magasságig, a Ny-i rész a Palatin-völgy K-i végére esik.

Munkatársak: Hajdú Melinda, Nagy Zoltán, Honti Szabolcs.

SZOLYÁK PÉTER

527. Szob, Verbicek
(KÖH 11673)

(Pest megye) R

2009-ben a külterületi 0201/61 hrsz. alatti területen épülő gazdasági épület földmunkái kapcsán régészeti megfigyelést végeztünk. A 75 m² alapterületű épülethez ásott sávalapokban a 30–40, de helyenként 70–80 cm vastag humusz alatt jelentkezett a sárga agyagos altalaj. Az apró paticsdarabkákat tartalmazó humuszból 1 darab badeni kultúrács cserepet, a kidobott földből néhány díszítetlen badeni cserepet gyűjtöttünk. Objektum beásása nem mutatkozott. Az építési terület a szobi 34. sz. lelőhely D-i részére esik.

A leletek a szobi Börzsöny Múzeumba kerültek.

KÖVÁRI KLÁRA

528. Szombathely, Belső lapos alma dűlő
(KÖH 68165)

(Vas megye) LT, Rő

A lelőhely Szombathely K-i határában a 86–87. sz. elkerülő útszakasz K-i oldalán található. Domborzatilag egy viszonylag lapos rész, bár kissé kiemelkedik a tőle K-re található, talán az egykori Bogáca-ér eredeti medrét, vagy árterét feltételező területből.

2008. április 14. és június 20. között megelőző feltárást végeztünk az azóta megosztott 0201 hrsz. telken. Összesen 7500 m² területet humusztoltunk le, továbbá a gázvezeték új nyomvonalát kb. 5960 m hosszan 3 m szélességben vizsgáltuk át.

A terület ÉK-i részén, a dűlő IV. sz. lelőhelyén főként cölöplyukak kerültek elő, kevés őskori kerámiával.

A terület középső részének Ny-i felében egy római villa maradványai kerültek elő; 85 régészeti jelenséget különítettünk el. Alapárkokat, cölöplyukakat, törmelékréteget, amelyek valószínűleg egy felszín fölé emelkedő építmény szerkezeti elemeit jelezték, gabonatarló építmény oszlophelyeit, egyéb gazdasági épületeket, vízelvezető árkot, és két kutat, kútházzal tártunk fel. A leletanyag alapján a település a Kr. u. 2. sz. folyamán élhetett. Néhány szuperpozícióban levő objektum alapján, ill. hogy a két kút alig 10 m-re volt egymástól, arra következtettünk, hogy a telepnek minimum két periódusa lehetett. Igen sok kerámia, terra sigillata, őrlőkő, csonteszköz, bronzok (tű, fibula), vastárgyak, és négy darab pénz is előkerült. A június eleji esőzések miatt a kutak feltárását nem tudtuk befejezni. A villától É-ra alig 50 mé-re egy K-Ny-i út árkait is megtaláltuk.

A gázárkok vizsgálatakor a Savaria-Bassiana út nyomvonalát tudtuk pontosítani. Az út nyomait mind a régi, mind az új gázvezeték nyomvonalán megtaláltuk.

A gázvezeték nyomvonalában a Szentmártoni-hosszú-dűlő területén egy kelta település néhány objektumát sikerült azonosítani, és kiterjedését terepbejárással pontosítani.

2009. július 21. és augusztus 14. között az építkezést megelőzően, a humuszoláskor régészeti szakfelügyeletet végeztünk az áruháza épületének helyén, annak ÉK-i és DNy-i részében, amelyet a korábbi próbafeltárás nem érintett. A parkoló humuszolásakor a telepjelenségek folytatódtek. Egy kelta települést, és néhány, a kevés leletanyagból következtetve kora rézkori objektumot figyeltünk meg. Aprókaviccsl soványított, rossz megtartású kerámiatöredékek jelentkeztek a település gödreiből.

A lelőhely nagyobb részét egy kelta telep jelenségei jelentették. Két földbe mélyített ház, vagy műhely, négy kút, több kisebb-nagyobb gödör, ill. gödörkomplexum és rengeteg cölöplyuk jelentkezett. A cölöplyukakból egy helyen kirajzolódott a felszíni építmény szerkezete is. A 2008. évi ásatás objektumaival együtt összesen